

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2015. gada 23. novembrī
lietā Nr. 2015-10-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova un Ineta Ziemele,

pēc A. (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2015. gada 23. oktobrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk – Interešu konflikta novēršanas likums) pieņemts 2002. gada 25. aprīlī un stājies spēkā 2002. gada 10. maijā. Tas ir vairākas reizes grozīts. Pieteikuma iesniegšanas brīdī Interešu konflikta novēršanas likuma 7. panta trešā daļa (turpmāk arī – apstrīdētā norma) noteic:

„Latvijas Bankas prezidentam, viņa vietniekam un Latvijas Bankas padomes locekļiem, valsts kontrolierim, Valsts kontroles padomes locekļiem, Centrālās vēlēšanu komisijas priekšsēdētājam un viņa vietniekam, Satversmes aizsardzības biroja direktoram un viņa vietniekam, tiesībsargam un viņa vietniekam, Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes locekļiem, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas priekšsēdētājam un padomes locekļiem, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas priekšsēdētājam, viņa vietniekiem un padomes locekļiem, Valsts ieņēmumu dienesta ģenerāldirektoram, pārvalžu direktoriem un viņu vietniekiem, tiesnešiem, prokuroriem, zvērinātiem notāriem un zvērinātiem tiesu izpildītājiem, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšniekam un viņa vietniekiem, centrālā aparāta nodaļu vadītājiem un viņu vietniekiem, teritoriālo nodaļu vadītājiem un izmeklētājiem, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienesta priekšniekam un viņa vietniekam ir atļauts savienot valsts amatpersonas amatu tikai ar:

1) amatu, kuru viņi ieņem saskaņā ar likumu vai Saeimas apstiprinātajiem starptautiskajiem līgumiem, Ministru kabineta noteikumiem un rīkojumiem, ja tas neapdraud valsts amatpersonas vai institūcijas, kurā attiecīgā valsts amatpersona ir nodarbināta, normatīvajos aktos noteikto patstāvību;

2) pedagoga, zinātnieka, profesionāla sportista un radošo darbu;

3) eksperta (konsultanta) darbu, kura izpildes vieta ir citas valsts administrācija, starptautiskā organizācija vai tās pārstāvniecība (misija), ja tas nerada interešu konfliktu un ir saņemta tās valsts amatpersonas vai koleģiālās institūcijas rakstveida atļauja, kura attiecīgo personu iecēlusi, ievēlējusi, apstiprinājusi amatā vai kura minēta šā likuma 8.¹ panta vienpadsmitajā daļā;

4) amatu attiecīgās profesijas vai nozares arodbiedrībā vai biedrībā, izņemot šajā daļā minēto institūciju vadītājus;

5) amatu biedrībā, ja tas nerada interešu konfliktu un ir saņemta tās valsts amatpersonas vai koleģiālās institūcijas rakstveida atļauja, kura attiecīgo

personu iecēlusi, ievēlējusi, apstiprinājusi amatā vai kura minēta šā likuma 8.¹ panta vienpadsmitajā daļā, un ja likumā nav noteikts citādi.”

2. Pieteikuma iesniedzēja ir tiesnese. Viņas ģimenē aug bērns ar invaliditāti, kuram nepieciešama īpaša aprūpe.

Pieteikuma iesniedzēja 2014. gada nogalē apsvērusi iespēju savienot tiesneša amatu ar sava bērna asistenta pienākumu veikšanu. Piesaistīt citus ģimenes locekļus asistenta pienākumu veikšanai neesot iespējams tādēļ, ka bērnam esot grūti rast psiholoģisku kontaktu ar jebkuru citu personu, izņemot māti. Apstrīdētā norma viņai kā tiesnesei (amatpersonai) neļaujot uzņemties sava bērna asistenta pienākumus un saņemt par to veikšanu atlīdzību. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma „uzliek nepamatotus un nesamērīgus ierobežojumus”, tādējādi pārkāpjot Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 110. pantā noteiktās pamattiesības.

Pienākums nodrošināt iespējami plašāku aizsardzību un palīdzību ģimenei izrietot no Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 23. panta un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 10. panta. Pieteikuma iesniedzēja atsaucas arī uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērnu tiesībām (turpmāk – Bērnu tiesību konvencija), uzsverot, ka bērniem ar fiziskiem vai garīgiem traucējumiem jādzīvo pilnvērtīga un pienācīga dzīve tādos apstākļos, kas viņiem nodrošinātu cieņu, veicinātu pašpaļāvību un sekmētu viņu aktīvu piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē.

Bērna ar invaliditāti interesēm vajagot būt prioritātei. Pieteikuma iesniedzēja, atsaucoties uz Satversmes tiesas atziņām, norāda, ka valstij, rūpējoties par bērniem un ģimeni, jāveic tādi atbalsta pasākumi, kas būtu pietiekami efektīvi un maksimāli atbilstu adresātu, pirmām kārtām bērnu, vajadzībām. Bērna tiesību prioritāte nozīmējot to, ka tiesai un citām institūcijām savi lēmumi jāpieņem, kā arī likumdevējam normatīvie akti jāpieņem un jāgroza, ievērojot bērna tiesības un intereses iespējami labākajā veidā.

Valsts pienākums esot ne tikai deklarēt tiesības, bet tās arī „iedzīvināt”. No Satversmes un Latvijas starptautiskajām saistībām izrietot valsts pozitīvais pienākums izveidot un uzturēt sistēmu, kas vērsta uz ģimenes, tātad arī bērna ar invaliditāti, sociālo un ekonomisko aizsardzību.

Pieteikuma iesniedzēja norāda uz praktiskiem šķēršļiem, kas Latvijā apgrūtina bērna ar invaliditāti aprūpi. Esot grūti atrast cilvēkus, kas vēlētos uzņemt šāda bērna asistenta pienākumus. Tā kā neviena iestāde nenodrošinot potenciālo asistentu pieejamību, asistenta atrašana esot atstāta tikai bērnu vecāku ziņā.

Bērna ar invaliditāti aprūpe no ģimenes prasot ievērojamus finanšu līdzekļus. Valsts apmaksāta asistenta pakalpojuma ieviešana esot viens no veidiem, kādos tiekot izrādītas īpašās rūpes par ģimeni, kurā aug bērns ar invaliditāti. Valsts algota asistenta institūta mērķis esot ne tikai veicināt personu ar invaliditāti sociālo integrāciju, bet arī palielināt attiecīgo ģimeņu kopējo labklājību. Taču, liedzot tiesnesim būt par sava bērna ar invaliditāti asistentu, tiekot pārkāptas Satversmes 110. pantā garantētās ģimenes, un vienlaikus arī bērna ar invaliditāti, tiesības uz īpašu aizsardzību.

Apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 91. pantam. Visi vecāki, kuri audzina bērnu ar invaliditāti, atrodoties vienādos un salīdzināmos apstākļos. To bērnu ar invaliditāti vecāki, uz kuriem neattiecas apstrīdētā norma, esot iespējams veikt sava bērna asistenta pienākumus. Atšķirīgajai attieksmei pret tiesnešiem neesot objektīva un saprātīga pamatojuma. Asistenta pienākumu veikšana esot savienojama ar tiesneša amatu. Šāda savienošana nekaitējot ne tiesneša godam un cieņai, ne tiesas objektivitātei. Turklāt tiesnešiem esot atļauts veikt, piemēram, pedagoga darbu un atsevišķu veidu saimniecisko darbību. Līdz ar to neesot saprotams, kāpēc tiesneši nedrīkst veikt „sociāla rakstura darbu” un būt par sava bērna ar invaliditāti [un vēlāk jau pieaugušas personas ar invaliditāti] asistentu. Pieteikuma iesniedzēja nespējot saskatīt noteiktā tiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Tādējādi noteiktais ierobežojums neesot samērīgs.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 110. pantam un 91. panta pirmajam teikumam.

Satversmes 110. pants un Latvijai saistošie starptautiskie līgumi cilvēktiesību jomā nosakot valsts pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēmu. Tomēr šīs sistēmas izveide esot atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas. Lemjot par sociālo tiesību jautājumiem, valstij esot plaša rīcības brīvība un tā varot noteikt dažādus ierobežojumus.

Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 3. panta pirmo daļu ģimene, kurā aug bērns ar invaliditāti, varot saņemt četru veidu regulāri izmaksājamus valsts pabalstus vai piemaksas: ģimenes valsts pabalstu, piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti, bērna ar invaliditāti kopšanas pabalstu un pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir aprūtināta pārvietošanās. Visus šos valsts sociālos pabalstus vai piemaksas personas, kurām uz tiem ir tiesības, varot saņemt vienlaicīgi. Papildus valsts atbalstam sociālo pabalstu vai piemaksu formā ģimenei, kura audzina bērnu ar invaliditāti, tiek nodrošināti dažādi atvieglojumi. Piemēram, saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 4. augusta noteikumu Nr. 872 „Noteikumi par pasažieru kategorijām, kuras ir tiesīgas izmantot braukšanas maksas atvieglojumus maršrutu tīkla maršrutos” 2.2. apakšpunktu personai ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam un šīs personas pavadonim (asistentam) esot tiesības valsts ietvaros bez maksas izmantot sabiedriskā transporta pakalpojumus. Turklāt saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 25. panta pirmo daļu un Ministru kabineta 2009. gada 15. decembra noteikumiem Nr. 1472 „Kārtība, kādā Latvijas Neredzīgo biedrība un Latvijas Nedzirdīgo savienība sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un nodrošina tehniskos palīg līdzekļus – tiflotehniku un surdotehniku”, kā arī Ministru kabineta 2009. gada 15. decembra noteikumiem Nr. 1474 „Tehnisko palīg līdzekļu noteikumi” personai ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam esot tiesības bez maksas saņemt tehniskos palīg līdzekļus, kuru uzskaitījums dots

šajos noteikumos. Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 21. decembra noteikumiem Nr. 1170 „Noteikumi par kārtību, kādā personas ar invaliditāti saņem atbalstu mājokļa pielāgošanai, un atbalsta saņemšanas nosacījumiem” personām līdz 18 gadu vecumam, kurām noteiktas indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai, esot tiesības saņemt atbalstu viena mājokļa pielāgošanai. Papildus minētajiem valsts sociālā atbalsta veidiem ģimenei, kurā aug bērns ar invaliditāti, esot tiesības saņemt šim bērnam paredzētu valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu.

Satversmes 110. pants neradot personai subjektīvas tiesības saņemt konkrētu valsts atbalstu noteiktā veidā un apmērā. Valsts pienākums esot gādāt par to, lai ģimene, kurā aug bērns ar invaliditāti, saņemtu pietiekamu valsts atbalstu viņa pilnvērtīgas dzīves nodrošināšanai jeb tādu apstākļu radīšanai, kuri ļautu šim bērnam saglabāt pašcieņu un atvieglotu viņa iespējas aktīvi piedalīties sabiedrības dzīvē. Pieteikuma iesniedzējai neesot subjektīvu tiesību prasīt, lai valsts nodrošina, ka tieši viņa būtu tiesīga saņemt valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Valsts esot izpildījusi savu pozitīvo pienākumu garantēt sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī, citastarp nosakot arī iespēju saņemt valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu. Apstrīdētā norma neierobežojot ne Pieteikuma iesniedzējas bērna tiesības saņemt šo pakalpojumu, ne valsts atbalstu ģimenei kopumā. Vispār valsts atbalsts izskatāmajā lietā būtu atzīstams par atbilstošu Satversmes 110. pantam.

Apstrīdētā norma atbilstot arī Satversmes 91. pantam. Saeima atzīst, ka ar apstrīdēto normu noteiktais ierobežojums paredz atšķirīgu attieksmi pret vecākiem, kuri pilda tiesneša pienākumus. Apstrīdētā norma gan liedzot Pieteikuma iesniedzējai pašai saņemt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti un saņemt par to atlīdzību, tomēr neliedzot pavadīt savu bērnu ikdienas gaitās, citastarp arī kopā ar asistentu, kura pakalpojumu apmaksā valsts.

Noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot aizsargāt citu personu tiesības un likumīgās intereses un demokrātisko valsts iekārtu, nodrošinot tiesu varas neatkarību. Valsts uzdevums esot nodrošināt taisnīgu tiesas procesu un

tiesneša neatkarību katrā konkrētā tiesas procesā. Šā pienākuma izpilde ietver kompleksa normatīvā regulējuma izstrādi un pieņemšanu. Tiesu varas un tiesnešu neatkarību institucionālā līmenī nodrošinot virkne normatīvo aktu, tajā skaitā Interesu konflikta novēršanas likums. Apstrīdētā norma esot daļa no sistēmiska normatīvā regulējuma, kas garantējot tiesnešu finansiālo neatkarību, nošķirot tiesu varu no citiem valsts varas atzariem un privātpersonām gan institucionālā, gan finansiālā aspektā.

Apstrīdētā norma esot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tā nodrošinot, ka tiesnesis kā valsts amatpersona neatrodas nedz darba, nedz arī citādās finansiālās atkarības attiecībās ar citu valsts varas atzaru institūcijām, tajā skaitā pašvaldībām, un ka arī privātpersonām nav iespēju ietekmēt tiesneša neatkarību caur šāda veida attiecībām. Apstrīdētā norma visupirms nodrošinot tiesneša kā institūcijas neatkarību, nevis konkrēta tiesneša neatkarību konkrētā lietā. Tādējādi šis regulējums esot vērsts uz vispārīgu tiesneša neatkarības nodrošināšanu normatīvā līmenī un neesot aizstājams ar tām papildu garantijām, kuras konkrētā lietā paredzot konkrētais tiesvedības procesa likums. Attiecībā uz tiesnešu neatkarību esot izvirzāmas ļoti augstas prasības.

Attiecībā uz iespējām izvēlēties citus, mazāk ierobežojošus līdzekļus Saeima norāda, ka apstrīdētā norma aptver dažādiem valsts varas atzariem piederīgas amatpersonas. Ņemot vērā šo personu atšķirīgās funkcijas, konkrētu amatu savienošana varbūt neradītu paaugstinātu risku vienai amatpersonu grupai, bet varētu radīt šādu risku citai amatpersonu grupai. Noteikt pilnīgu to nodarbošanās veidu sarakstu, ar kuriem pieļaujams savienot katras atsevišķās amatpersonas pienākumu izpildi, būtu nesamērīgi sarežģīti un nelietderīgi.

Saeima norāda, ka „sociālā darba” iekļaušana to nodarbošanās veidu kategorijā, ar kuriem atļauts savienot tiesneša amatu, nesasniegta leģitīmo mērķi. Interesu konflikta novēršanas likums personai neaizliedzot piedalīties sabiedriski derīgās aktivitātēs, bet liedzot veikt tikai tādus pienākumus, kas šā likuma izpratnē uzskatāmi par darbu vai amatu. Apmaksāta „sociālā darba” kā vispārīgas kategorijas iekļaušana apstrīdētajā normā varētu nonākt pretrunā ar

Interesu konflikta novēršanas likuma mērķi, savukārt brīvprātīga sociālā darba iekļaušana apstrīdētajā normā nebūtu lietderīga.

Saeima nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas uzskatam, ka tādā gadījumā, ja Pieteikuma iesniedzējai būtu atļauts sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, visai viņas ģimenei tiktu nodrošināts būtisks finansiālais atbalsts. Ja tiesneša ģimenes ienākumu apjoms un tiesneša spēja nodrošināt savu ģimeni būtu atkarīga no iespējas savienot šo amatu ar citu nodarbošanos, tiktu nopietni apdraudēta tiesneša neatkarība. Likumdevējs, nosakot tiesnešu algas apmēru, jau esot ņēmis vērā un daļēji kompensējis tiesnešiem noteiktos amatu savienošanas ierobežojumus.

Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības esot ierobežotas „niecīgā apmērā”. Viņai neesot liegtas tiesības pavadīt savu bērnu pasākumos, kuros viņš iesaistās ārpus mājas. Turklāt ģimenei neesot noteikts vispārīgs aizliegums izmantot to finansējumu, kuru valsts piešķirusi asistenta pakalpojuma nodrošināšanai. Asistenta atlīdzību saņemt esot liegts tikai pašai Pieteikuma iesniedzējai. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējas interesēm nodarītais kaitējums esot mazāks par citu personu un visas sabiedrības ieguvumu no noteiktā ierobežojuma.

4. Pieaicinātā persona – **Tieslietu ministrija** – uzskata, ka noteiktais ierobežojums nav samērīgs ar sabiedrības kopējo no tā gūto labumu.

Tieslietu ministrija pievienojas Pieteikuma iesniedzējas viedoklim, ka visi tie bērnu ar invaliditāti vecāki, kuri paši var sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Aizliedzot tiesnesim sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam, pret personu, kura ieņem tiesneša amatu, tiek noteikta atšķirīga attieksme nekā pret personu, kura šādu amatu neieņem. Lai atšķirīgā attieksme būtu attaisnojama, noteiktā ierobežojuma leģitīmajam mērķim jāatbilst samērīguma principam. Jo abstraktāks esot noteiktais ierobežojums, jo pārliecinošāk tam vajagot izturēt samērīguma pārbaudi.

Noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot nodrošināt tiesnešu neitralitāti un objektivitāti, kā arī sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Likumdevējam esot tiesības noteikt tiesnesim ierobežojumus, kas vērsti uz viņa neatkarības nodrošināšanu. Tomēr tiesneša neatkarība esot nevis pašmērķis, bet gan demokrātijas un tiesiskuma stiprināšanas līdzeklis. Ievērojot tiesneša statusu un to, ka tiesnesis īsteno tiesas spriešanas funkciju, likumdevējam esot tiesības noteikt tiesnesim ierobežojumus, kas vērsti uz viņa neatkarības nodrošināšanu. Personai, kļūstot par tiesnesi, vajagot rēķināties ar ierobežojumiem, ko uzliek tiesneša amats.

Tomēr attiecībā uz ierobežojumu, kas liedz tiesnesim savienot savu amatu ar asistenta pakalpojuma sniegšanu savam bērnam ar invaliditāti, neesot saskatāms ne leģitīms mērķis, ne samērīgums. Asistenta pakalpojuma mērķis esot veicināt personu ar invaliditāti sociālās integrācijas iespējas un virzību uz neatkarīgu dzīvi. Asistenta atbalsts esot nepieciešams tādu darbību veikšanai ārpus mājokļa, kuras persona invaliditātes dēļ nevar veikt patstāvīgi. Sava bērna ar invaliditāti asistenta pienākumu veikšana nevarētu apdraudēt tiesneša neatkarību, objektivitāti un kvalitatīvu tiesneša amata pienākumu izpildi, nedz arī radīt sabiedrībā negatīvu attieksmi pret tiesnesi. Ļaušana tiesnesim savu amatu savienot ar sava bērna asistenta pienākumu veikšanu atbilstu arī paša bērna interesēm, jo tādējādi viņam būtu iespēja atrasties savas ģimenes locekļu vidū un vienlaikus saņemt nepieciešamo aprūpi.

Tieslietu ministrija norāda, ka Interesu konflikta novēršanas likumā valsts amatpersonām noteiktie amatu savienošanas ierobežojumi ir diferencēti pa amatpersonu grupām, paredzot katrai grupai atbilstošus ierobežojumus, tomēr likuma anotācijā šāda diferencēta pieeja neesot pamatota. Tāpat Tieslietu ministrija vērš uzmanību uz vēl vienu apstākli, proti, uz to, ka Interesu konflikta novēršanas likuma 7. pants pieļauj tiesneša amata savienošanu ar saimniecisko darbību individuālā komersanta statusā vai pēc reģistrēšanās kā saimnieciskās darbības veicējam, ja šīs darbības ietvaros tiek gūti ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas, mežizstrādes, zvejniecības, lauku tūrisma vai

prakses ārsta profesionālās darbības, kā arī tādas saimnieciskās darbības, kura tiek veikta, pārvaldot pašam tiesnesim piederošu nekustamo īpašumu.

5. Pieaicinātā persona – **Labklājības ministrija** – pauž uzskatu, ka rūpīgi jāizvērtē tas, vai normatīvais regulējums, kas personai ar invaliditāti ierobežo asistenta piesaistīšanas iespējas, ir samērīgs. Nepamatotu ierobežojumu noteikšana varot nelabvēlīgi ietekmēt no Satversmes 110. panta izrietošās un arī Bērnu tiesību konvencijas 23. pantā bērniem ar īpašām vajadzībām noteiktās tiesības uz pilnvērtīgu dzīvi. Labklājības ministrija uzskata, ka ir būtiski ievērot bērnu ar īpašām vajadzībām intereses, veicinot viņu pašaušanos uz saviem spēkiem un aktīvu dalību sabiedrības dzīvē.

6. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam. Apstrīdētā norma ierobežojot bērna ar invaliditāti iespējas saņemt viņa interesēm un vajadzībām vispiemērotāko asistenta pakalpojumu.

Cilvēktiesību aizsardzība ikvienā sabiedrībā sākoties ar to, ka sabiedrība garantē bērnu tiesības, nodrošinot viņiem tādus apstākļus, kuros viņi pēc iespējas labāk var attīstīt savu potenciālu, lai vēlāk būtu gatavi dzīvot pilnvērtīgu pieauguša cilvēka dzīvi. Satversmes 110. pants uzliekot valstij īpašu pienākumu palīdzēt bērniem ar invaliditāti.

Tiesībsargs, piekrītot Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka „apstrīdētā norma neliedz tiesnesim pavadīt savu bērnu ikdienas gaitās”, tomēr uzsver, ka vecāku pienākums esot gādāt par sava bērna vislabākajām interesēm. Bērna vecāki esot tās personas, kuras vislabāk var izvērtēt sava bērna vajadzības. Ja māte uzskata, ka bērna vislabākajām interesēm atbilstu tas, ka asistenta pakalpojumu viņam sniegtu tieši viņa pati, proti, persona, ar kuru bērnam ir visciešākā saikne un savstarpēja uzticība, nevienam neesot pamata to apšaubīt. Noteiktais ierobežojums liedzot bērnam ar invaliditāti saņemt viņa interesēm un vajadzībām vislabāk atbilstošo asistenta pakalpojumu.

Tiesneši, kuriem ir bērni ar invaliditāti, tiekot nostādīti nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar vecākiem, kuri nav tiesneši un drīkst paši izvēlēties sniegt savam bērnam ar invaliditāti nepieciešamo asistenta pakalpojumu.

Noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis esot nodrošināt, lai tiesnesis kā valsts amatpersona nebūtu darba vai citādās finansiālās atkarības attiecībās ar citu valsts varas atzaru institūcijām, tajā skaitā pašvaldībām. Tiesībsargs uzskata, ka šis tiesnešu neatkarības nodrošināšanai izmantotais līdzeklis nav piemērots tā leģitīmā mērķa sasniegšanai. Bez amatu savienošanas ierobežojumiem pastāvot arī citi līdzekļi, ar kuriem valsts varot nodrošināt tiesnešu neatkarību, piemēram, tādi kā tiesneša atstatīšanās un noraidīšanas procedūra vai valsts amatpersonas deklarācija, kurā citastarp jānorāda informācija par visu veidu ienākumiem. Minētie pasākumi esot pietiekami, lai nodrošinātu tiesnešu neatkarību, tāpēc noteiktais ierobežojums neatbilstot samērīguma principam.

7. Pieaicinātā persona – **Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs** (turpmāk – Birojs) – uzskata, ka konkrētajā situācijā atšķirīga attieksme pret Pieteikuma iesniedzēju esot attaisnojama un vērsta uz noteiktā ierobežojuma leģitīmā mērķa sasniegšanu.

Satversmes 110. pantā garantētās tiesības ar apstrīdēto normu pēc būtības netiekot aizskartas. Atbilstoši Invaliditātes likumam un Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumiem Nr. 942 „Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā” (turpmāk – Noteikumi Nr. 942) tiekot nodrošināta no valsts budžeta apmaksātu invalīda asistenta pakalpojumu sniegšana. Neesot šaubu arī par noteiktā ierobežojuma leģitīmo mērķi. Tas atbilstot Interesu konflikta novēršanas likuma 2. pantā noteiktajam mērķim.

Konkrētajā lietā esot izvērtējams, vai Satversmes 91. panta pirmajā daļā noteiktās pamattiesības ir aizskartas. Birojs uzskata, ka attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un citiem vecākiem, kuriem ir bērni ar invaliditāti, konstatējami vienādi faktiskie apstākļi, bet pastāvot atšķirīgi tiesiskie apstākļi, kas izrietot no valsts amatpersonas statusa.

Vecākiem esot tiesības un pienākums uzraudzīt un aprūpēt bērnu ar invaliditāti, citastarp nodrošināt arī viņa audzināšanu un izglītošanu. Neesot pamata uzskatīt, ka vecāki šo pienākumu nevarētu veikt, nenoslēdzot ar pašvaldību uzņēmuma līgumu par asistenta pakalpojuma sniegšanu. Šāds secinājums būtu „pretējs ikdienas dzīves realitātei”. Vecāku aizgādības realizēšanā nekādas tiesiskas nozīmes neesot faktam, ka viens no bērna vecākiem ir tiesnesis.

Tomēr Birojs uzskata, ka konkrētajā gadījumā būtu pamats izvērtēt, vai labums, ko sabiedrība gūst no atšķirīgas attieksmes pret salīdzināmām personu grupām, ir samērojams ar zaudējumiem, ko cieš konkrēta persona.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija SUSTENTO (turpmāk – organizācija Sustento) – uzskata, ka ar apstrīdēto normu noteiktajam pamattiesību ierobežojumam neesot leģitīma mērķa.

Organizācija Sustento uzsver, ka visos gadījumos saistībā ar bērniem pieņemto lēmumu pamatā jābūt bērna labākajām interesēm. Latvijā šobrīd personām ar invaliditāti netiekot piedāvāta iespēja izmantot profesionālus asistenta pakalpojumus. Pašvaldības nodrošinot tikai asistenta pakalpojuma apmaksu, bet asistentu izvēloties pati persona ar invaliditāti. Situāciju pasliktinot arī zemā slodzes likme. Tādēļ bez papildu piemaksas esot grūti nolīgt invalīda asistentu, īpaši cilvēkiem ar komunikācijas problēmām un intelektuālās attīstības traucējumiem. Vidējās šāda pakalpojuma izmaksas esot 10 *euro* stundā pēc nodokļu nomaksas. Lielai daļai ģimeņu tas esot pārāk liels finansiālais slogs. Tāpēc faktiski invalīda asistenta pienākumus parasti veicot pašu invalīdu ģimenes locekļi vai draugi. Apstākļos, kad profesionāla asistenta piesaiste bērnam invalīdam ar komunikācijas problēmām ir nesamērīgi dārga un šādu profesionālu pakalpojumu nepiedāvā ne pašvaldība, ne valsts, visbiežāk labākais izvēles variants esot tāds, ka invalīda asistenta pienākumus veic paša invalīda ģimenes loceklis.

Organizācija Sustento uzskata, ka tiesneša amats ir savienojams ar asistenta pakalpojuma sniegšanu savam bērnam ar invaliditāti un šāda savienošana nerada tiesnesim interešu konfliktu.

9. Pieaicinātā persona – *Dr. psych. Ieva Bite* – uzskata, ka bērniem ar invaliditāti, īpaši ar smagiem funkcionāliem traucējumiem, bieži vien nepieciešama ne tikai specifiska fiziska palīdzība, bet arī īpaša emocionāla izpratne. Šo bērnu jutība pret stresu izraisošiem faktoriem parasti esot paaugstināta, un līdz ar to viņiem varot rasties nopietnas emocionālas un uzvedības problēmas, turklāt tās varot izpausties arī sevišķi saasinātā formā. Īpašas grūtības rodoties bērniem un jauniešiem ar valodas un citu komunikācijas spēju traucējumiem, kuru dēļ viņi nespēj izpaust savas emocijas verbāli un sociāli pieņemamā veidā. Tādējādi nopietni sarežģījumi varot rasties ne tikai pašam bērnam ar invaliditāti, bet arī apkārtējiem cilvēkiem.

Lai pārvarētu šīs grūtības, esot nepieciešama dziļa izpratne par bērna ar invaliditāti vajadzībām, stresa pārvarēšanas un emociju regulēšanas iespējām. Vecāki esot bērna galvenie aprūpētāji, tātad parasti arī vislabāk pazīstot savu bērnu un izprotot viņa vajadzības.

Kopumā būtu svarīgi bērnu ar invaliditāti aprūpē iesaistīt arī citus cilvēkus, kuri tāpat izprastu konkrētā bērna vajadzības un spētu viņam sniegt atbalstu ikdienā, bet vairāku objektīvu iemeslu dēļ šādus cilvēkus piesaistīt esot sarežģīti. Konkrēta bērna emocionālo un uzvedības problēmu pārvarēšanai esot svarīgas atbilstošas prasmes un iemaņas. Būtisks aspekts esot arī bērna ar invaliditāti psiholoģiskā piesaiste primārajam aprūpētājam. Saasinoties bērna vai pusaudža fiziskajiem un psihiskajiem traucējumiem, ļoti cieša un specifiska varot kļūt piesaiste tikai vienai vai divām personām. Lai panāktu kontaktu ar šādu bērnu, esot nepieciešamas īpašas zināšanas, kā arī stabilitāte bērna aprūpē.

Pašreizējā aprūpes sistēmā esot saskatāmas vairākas būtiskas nepilnības, kas apgrūtinot bērnu ar invaliditāti un viņu ģimenes locekļu dzīvi. Trūkstot kritēriju, pēc kuriem varētu izvērtēt personu ar invaliditāti asistentu izglītību un piemērotību attiecīgo pienākumu veikšanai. Asistenta pakalpojuma apmaksai

paredzētais finansējums arī esot nepietiekams un tā piešķiršanas kārtība nepilnīga. Minētie apstākļi apgrūtinot piemērotu asistentu piesaisti ilgtermiņā. Līdz ar to daudziem bērniem un jauniešiem ar invaliditāti faktiski netiekot nodrošināta asistenta pakalpojuma pieejamība. Arī psiholoģiskā palīdzība un psihoterapija bērniem ar invaliditāti un viņu aprūpētājiem esot pieejama tikai ierobežotā apjomā.

Atbalsta trūkums un sociālā izolētība esot nopietnu emocionālu problēmu, piemēram, depresijas, attīstības cēloņi. Lai veicinātu sabiedrības labklājību, būtu ieteicams valstī pilnveidot nemedikamentozās palīdzības sniegšanu personām ar invaliditāti. Tāpat būtu ieteicams mazināt stigmatizāciju, kas sabiedrībā joprojām esot vērojama attiecībā pret dažādām atšķirīgām tās grupām, tostarp cilvēkiem ar fiziskiem un psihiskiem traucējumiem un viņu tuviniekiem. Būtu maksimāli jā rūpējas par to, lai nodrošinātu visu cilvēku vienlīdzību neatkarīgi no viņu veselības stāvokļa.

10. Pieaicinātā persona – *asoc. prof. Dr. iur. Kristīne Dupate* – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam, ciktāl tā liedz Pieteikuma iesniedzējai par samaksu veikt sava bērna ar invaliditāti asistenta pienākumus.

K. Dupate uzsver, ka pastāvēt formālās un reālās līdztiesības pieeja. Formālās līdztiesības pieeja esot šaurāka un izpaužoties kā gādāšana par vienlīdzīgu attieksmi pret vienlīdzīgajiem. Savukārt reālās līdztiesības pieeja izpaužoties kā gādāšana par vienlīdzīgu iespēju radīšanu visām sabiedrības grupām un esot vērsta uz katras atsevišķās grupas tiesību nodrošināšanu tiktāl, lai pie tās piederošie cilvēki varētu baudīt sabiedriskos labumus tāpat kā pārējie sabiedrības locekļi. Konkrētā situācija būtu vērtējama, pamatojoties uz reālo pieeju līdztiesībai, proti, ņemot vērā dzīvē eksistējošos sociālos šķēršļus, kas atsevišķām personu grupām liedz vienlīdzīgas iespējas. Ģimenes, kurās aug bērns ar invaliditāti, atrodoties pavisam citādā situācijā nekā pārējās ģimenes. Latvijā vēl diezgan daudzi sociālie šķēršļi liedzot ģimenei, kurā aug bērns ar invaliditāti, reāli un līdzvērtīgi ar pārējām ģimenēm baudīt sabiedriskos

labumus. Saskaņā ar Satversmes 110. pantu radītais valsts atbalsta mehānisms nespējot pilnībā novērst būtiskos reālajā dzīvē eksistējošos šķēršļus, ar kuriem nākoties saskarties šai personu grupai.

Varot teikt, ka Satversmes 110. pants „atpazīst” atšķirīgo situāciju, kādā atrodas ģimenes, kurās aug bērni ar invaliditāti. Attiecīgi Satversmes 110. pants atspoguļo Satversmes 91. pantā noteikto, ka pret personām, kas atrodas atšķirīgā situācijā, ir jāizturas atšķirīgi. Tas uzliek likumdevējam pienākumu izveidot tādu efektīvu normatīvo regulējumu, kas ģimenēm, kurās aug bērni ar invaliditāti, nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas kā citām ģimenēm. Izskatāmajā lietā kā galvenais esot piemērojams Satversmes 91. pants, ņemot vērā to, ka Pieteikuma iesniedzēja diskriminējošā situācijā atrodas tieši sava amata dēļ.

K. Dupate piekrīt Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot citu personu tiesību un likumīgo interešu, kā arī demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība, nodrošinot tiesu varas neatkarību. Tomēr neesot pamatoti Saeimas apsvērumi attiecībā uz to, kādēļ izraudzītais līdzeklis ir nepieciešams leģitīmā mērķa sasniegšanai. Neesot pamatots arī Saeimas arguments, ka Pieteikuma iesniedzējai nekas neliedzot aprūpēt savu bērnu ar invaliditāti bez maksas. Tiesības saņemt atlīdzību par asistenta pakalpojuma sniegšanu nozīmējot to, ka bērnam ar invaliditāti aprūpē ieguldītais darbs tiek atzīts par sabiedriski nozīmīgu un materiālā izteiksmē novērtējamu. Viņa nepiekrīt arī Saeimas viedoklim par to, ka Pieteikuma iesniedzēja varot piesaistīt citas personas kā asistenta pakalpojuma sniedzējas. Tas esot pretrunā ar tiesību efektivitātes principu. Bērnam gan fizisku, gan emocionālu iemeslu dēļ varot būt problemātiski kontaktēties ar citām personām. Turklāt tiesības uz asistenta pakalpojuma pieejamību netiekot nodrošinātas efektīvi. Proti, atlīdzība, ko valsts noteikusi asistenta pakalpojuma sniedzējam, esot zema, bet tajā pašā laikā no viņa tiek sagaidīta specifiska pieredze un zināšanas. Līdz ar to esot grūti atrast kvalificētus speciālistus, kas vēlētos veikt personas ar invaliditāti asistenta pienākumus.

Neesot rodams saprātīgs pamatojums arī tam, kāpēc tiesnesim ir atļauts savienot valsts amatpersonas statusu ar pedagoga darbu un pat konkrētu veidu

saimniecisko darbību, bet liegts sniegt sociāla rakstura pakalpojumu savas ģimenes ietvaros, kas nekādā ziņā neapdraudētu tiesneša neatkarību.

Tā kā izskatāmajā lietā pēc būtības galvenais jautājums esot nodarbinātības tiesības saistībā ar aprūpi, kas nepieciešama personām ar invaliditāti, būtu piemērojama arī Eiropas Savienības Padomes 2000. gada 27. novembra direktīva 2000/78/EK, kas nosaka kopējo sistēmu vienādei attieksmei pret nodarbinātību un profesiju.

Secinājumu daļa

11. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējai nepieciešams pašai sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Citas personas piesaiste šā pakalpojuma sniegšanai bērna veselības stāvokļa dēļ esot kļuvusi neiespējama.

Apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējai kā tiesnesei liedz sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, jo šā pakalpojuma sniegšanu nav atļauts savienot ar tiesneša amatu. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas dēļ attieksme pret viņu atšķiras no attieksmes pret citiem vecākiem, kuriem nav liegts sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Atšķirīgā attieksme, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, neesot pamatota un tādējādi pārkāpjot viņai Satversmes 110. pantā un 91. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības.

12. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka, izskatot lietu, tai ir saistošas prasījuma robežas, proti, tai jāpārbauda apstrīdētās normas atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, ņemot vērā iesniedzēja argumentāciju un pieteikumā atspoguļotos motīvus un apsvērumus (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 5. punktu*). Tādējādi, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, būtiska nozīme ir piešķirama tieši lietas faktiskajiem apstākļiem, kuros apstrīdētā norma ir

aizskārusi pieteikuma iesniedzēja pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2011-01-01 12. punktu*).

12.1. Ņemot vērā Pieteikuma iesniedzējas, Saeimas un pieaicināto personu paustos apsvērumus, spriedumā visupirms tiks vērtēta apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 110. pantam un pēc tam tiks pārbaudīts, vai apstrīdētā norma rada Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību aizskārumu.

12.2. Saeima un lietā pieaicinātās personas savu viedokli par apstrīdēto normu ir sniegušas tikai attiecībā uz konkrēto Pieteikuma iesniedzējas situāciju.

Saeima un Tieslietu ministrija uzsvērušas apstākli, ka Interesu konflikta novēršanas likums attiecībā uz amatu savienošanu paredz atšķirīgus ierobežojumus dažādām amatpersonu grupām un tādēļ katrai grupai noteiktie ierobežojumi būtu vērtējami atsevišķi. Sniedzot papildu viedokli pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem, Saeima atkārtoti uzsvērusi, ka izskatāmajā lietā nebūtu pārbaudāma ar apstrīdēto normu noteikto amatu savienošanas ierobežojumu atbilstība Satversmei attiecībā uz citām valsts amatpersonām. Šāds izvērtējums veicams attiecībā uz katru amatpersonu atsevišķi, sistēmiski aplūkojot amatpersonu darbībai izvirzītās prasības un noteikto normatīvo regulējumu. Saeima arī uzsver, ka izskatāmajā lietā nebūtu vērtējamas Pieteikuma iesniedzējas tiesības sniegt asistenta pakalpojumu personām ar invaliditāti, kuras nav viņas ģimenes locekļi.

Apstrīdētā norma attiecas uz plašu Interesu konflikta novēršanas likuma subjektu loku. Izskatāmajā lietā jānorobežo subjekti, attiecībā uz kuriem apstrīdētā norma izvērtējama, jo Interesu konflikta novēršanas likumā minētajām amatpersonām katrai ir noteiktas specifiskas prasības, lai amatpersona varētu darboties konkrētajā jomā. Satversmes tiesa apstrīdēto normu izvērtēs tikai attiecībā uz tiesnešiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2008-47-01 6. punktu*).

Līdz ar to izskatāmajā lietā apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 110. pantam un 91. panta pirmajam teikumam tiks vērtēta tikai attiecībā uz

tiesneša amatu situācijā, kad vienam no vecākiem, kurš ieņem šo amatu, ir nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

Tādējādi Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 110. pantam un 91. panta pirmajam teikumam tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi kā valsts amatpersonu, kuram nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

13. Satversmes 110. pants noteic: „Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.”

Starp tām tiesībām, ko garantē Satversmes 110. pants, ir bērnu ar invaliditāti tiesības uz īpašu valsts atbalstu un aizsardzību (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-08-01 11. punktu*). Satversmes 110. pants uzliek valstij pienākumu garantēt ģimenei ar bērniem vismaz starptautiski atzīto tiesību, tostarp arī sociālo tiesību, minimumu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.2. punktu*).

Bērnu ar invaliditāti tiesības uz īpašu aizsardzību nostiprinātas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, kuras dalībvalsts ir Latvija. Šīs konvencijas 7. pants noteic, ka dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka bērni ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem bērniem pilnībā bauda visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, kā arī to, ka visos lēmumos, kas attiecas uz bērniem ar invaliditāti, galvenais apsvērums ir bērna labākās intereses.

Bērnu ar invaliditāti tiesības uz īpašu aprūpi ir garantētas arī Bērnu tiesību konvencijā, kuras dalībvalsts ir Latvija. Saskaņā ar šīs konvencijas 23. panta 1. punktu dalībvalstis atzīst, ka bērnam ar invaliditāti jādzīvo pilnvērtīga un cienīga dzīve tādos apstākļos, kas garantē viņa pašcieņu, palīdz viņam uzturēt ticību saviem spēkiem un atvieglo iespējas aktīvi piedalīties sabiedrības dzīvē. Savukārt šā paša panta 2. punktā noteikts, ka dalībvalstis

atzīst bērna ar invaliditāti tiesības uz sevišķu gādību. Valstij ir jāveicina un jānodrošina, lai bērnam, kam uz to ir tiesības, un par viņa aprūpi atbildīgajām personām atbilstoši pieejamiem resursiem tiek sniegta lūgtā palīdzība, kas būtu piemērota konkrētā bērna stāvoklim un viņa vecāku vai citu par bērnu atbildīgo personu apstākļiem (*sk. Bērnu tiesību konvencijas 23. panta 2. punktu*). Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērna tiesību komiteja norāda, ka ģimenei nodrošināmais atbalsts ir paredzēts tam, lai bērna vecākiem mazinātu stresu un ļautu saglabāt veselīgu vidi ģimenē (*sk.: Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 9, The Rights of Children with Disabilities, U.N.Doc. CRC/C/GC/9, 27 February 2007, p. 41*).

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 110. panta valstij izriet pozitīvs pienākums izveidot un uzturēt ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēmu. Šīs tiesības ir kļuvušas par indivīda tiesībām, un to realizāciju persona var prasīt no valsts, kā arī var aizstāvēt šīs savas tiesības tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 9.3. punktu*). Tāpat Satversmes tiesas judikatūrā atzīts, ka, rūpējoties par bērniem un ģimeni un ievērojot pārējās Satversmes normas un tiesību principus, valstij ir jāveic tādi atbalsta pasākumi, kas ir pietiekami efektīvi un, cik vien tas iespējams, atbilst adresātu, pirmkārt bērnu, vajadzībām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.1. punktu un 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 13.1. punktu*).

Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka Satversmes 110. pants atzīst bērna ar īpašām vajadzībām tiesības uz sevišķu gādību. Valsts atbilstoši saviem resursiem nodrošina palīdzības sniegšanu bērnam, kam uz to ir tiesības, un par viņa aprūpi atbildīgajām personām. No Satversmes 110. panta izriet valsts pienākums izveidot un uzturēt sistēmu, kas bērniem ar invaliditāti nodrošina īpašu sociālo un ekonomisko aizsardzību. Sistēmas mērķis ir garantēt, lai bērnam ar invaliditāti būtu nodrošināta pieeja izglītībai, profesionālajai apmācībai, medicīniskajai aprūpei, veselības atjaunošanas pasākumiem, kā arī nodrošināt iespējami pilnīgāku šāda bērna socializāciju un veicināt viņa

personības attīstību, vienlaikus mazinot stresu viņa vecākiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-08-01 10. punktu*).

Tādējādi no Satversmes 110. panta izriet valsts pozitīvais pienākums izveidot un uzturēt tādu sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmu, kura nodrošina bērna ar invaliditāti tiesību īstenošanu un ir piemērota ģimenei, kurā aug bērns ar invaliditāti.

14. Vērtējot, vai valsts ir izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti no Satversmes izrietošie vispārējie tiesību principi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-13-03 8.4. punktu*).

14.1. Pieteikuma iesniedzēja atzīst, ka Latvijā ir izveidota bērniem ar invaliditāti un ģimenēm, kurās aug bērni ar invaliditāti, paredzēta atbalsta sistēma. Tomēr tā esot nepilnīga. Šādam viedoklim pievienojas arī vairākas lietā pieaicinātās personas. Asistentiem noteiktā atlīdzības likme esot pārāk zema un neatbilstot faktiskajām pakalpojuma izmaksām. Pieteikuma iesniedzēja un lietā pieaicinātās personas uzsver, ka netiekot piedāvāts to personu saraksts, kuras varētu profesionāli sniegt asistenta pakalpojumu. Līdz ar to pašām ģimenēm vajagot meklēt piemērotu cilvēku, kas vēlētos šo pakalpojumu sniegt.

Kā norādīts Saeimas atbildes rakstā, lai nodrošinātu sociālo un ekonomisko aizsardzību ģimenēm, kurās aug bērni ar invaliditāti, kā arī īpaši aizsargātu bērnus ar invaliditāti, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 3. panta pirmo daļu attiecīgajām ģimenēm ir paredzēti četrus veidu regulāri izmaksājami valsts pabalsti vai piemaksas: ģimenes valsts pabalsts, piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu, bērna invalīda kopšanas

pabalsts un pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās. Papildus tam valsts nodrošina dažāda veida atvieglojumus.

Ģimenes valsts pabalstu piešķir ar mērķi sniegt regulāru atbalstu ģimenēm, kurās aug bērni ar invaliditāti. Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 7.¹ pantu bērna invalīda kopšanas pabalstu piešķir personai, kas kopj bērnu, kuram Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija ir noteikusi invaliditāti un izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Ģimene ar bērnu, kuram ir invaliditāte un nepieciešama īpaša aprūpe, var izvēlēties, kādā veidā tā pabalsta summu visefektīvāk izlietos bērna interesēs. Atbilstoši Valsts sociālo pabalstu likuma 12. pantam ģimenei, kas audzina bērnu ar invaliditāti, kuram izsniegts attiecīgs Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas atzinums, ir tiesības saņemt pabalstu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un transporta izdevumu kompensēšanai. Papildus valsts atbalstam sociālo pabalstu formā ģimenei tiek nodrošināti arī atvieglojumi. Piemēram, personai ar invaliditāti līdz astoņpadsmit gadu vecumam un šīs personas pavadonim ir tiesības valsts ietvaros bez maksas izmantot sabiedriskā transporta pakalpojumus.

Tādas ģimenes ikdienu, kurā aug bērns ar invaliditāti, atvieglo arī tas, ka saskaņā ar Noteikumiem Nr. 942 bērnam ar invaliditāti ir tiesības saņemt valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu. Kā izriet no Invaliditātes likuma, asistenta pakalpojums tiek piešķirts ar mērķi mazināt invaliditātes sekas personām ar ļoti smagas vai smagas pakāpes funkcionēšanas ierobežojumiem un atvieglot tām tādu darbību veikšanu ārpus mājokļa, kuras šīs personas nevar veikt patstāvīgi invaliditātes dēļ. Tādējādi asistenta pakalpojuma pieejamība ir nepieciešams priekšnosacījums personu ar invaliditāti sociālajai integrācijai.

Invaliditātes likums un uz tā pamata izdotie Noteikumi Nr. 942 ir sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmas sastāvdaļa, ar kuru likumdevējs un Ministru kabinets konkretizējuši Satversmes 110. pantā noteikto pamattiesību

īstenošanas veidus attiecībā uz bērniem ar invaliditāti un ģimenēm, kurās aug šādi bērni.

Saeima uzskata, ka valsts ir izpildījusi savu pozitīvo pienākumu izveidot un uzturēt tādu sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmu, kas piemērota ģimenei, kurā aug bērns ar invaliditāti. Katram valsts atbalsta veidam ir noteikts mērķis, un valsts atbalsta veidi ir plānoti tā, lai cits citu papildinātu un pēc iespējas pilnīgāk atbilstu visām bērnu ar invaliditāti un viņu ģimeņu vajadzībām.

Lai gan Pieteikuma iesniedzēja un atsevišķas lietā pieaicinātās personas norāda uz nepilnībām asistenta pakalpojuma regulējumā, Satversmes tiesa atzīst, ka valstī ir radīta bērniem ar invaliditāti nepieciešamā sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēma un tādējādi veikti pasākumi šo bērnu tiesību īstenošanai. Likumdevējs bērniem ar invaliditāti ir paredzējis tiesības saņemt asistenta pakalpojumu un tādējādi arī iespēju nodrošināt viņu sociālo integrāciju minimālā apmērā. Lietā ir dokumenti, kas apliecina, ka Pieteikuma iesniedzējas bērnam piešķirts asistenta pakalpojums (*sk. lietas materiālu 12. lpp.*). Interesu konflikta novēršanas likums neietilpst izveidotajā atbalsta sistēmā. Prasījuma robežu ietvaros Satversmes tiesa vērtēs tā atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

14.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 110. pants neprasa, lai vienīgi valsts ar sociālā un ekonomiskā atbalsta sistēmas palīdzību pilnībā nodrošinātu visas bērna ar invaliditāti un viņa ģimenes vajadzības. Šāda pilnīga valsts aprūpe būtu pretrunā ar Satversmes 110. panta pirmo teikumu, jo ne tikai valstij, bet arī vecākiem ir pienākums rūpēties par saviem bērniem (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.5. punktu*). Vecāku pienākums aprūpēt un audzināt savus bērnus izriet no Civillikuma 177. panta.

Satversmes tiesa arī atzinusi, ka Satversmes 110. pants gan uzliek valstij par pienākumu atbalstīt ģimeni, tomēr nerada personai subjektīvas tiesības saņemt konkrētu valsts atbalstu noteiktā veidā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.1. punktu*).

Tādējādi no Satversmes 110. panta izrietošais valsts pozitīvais pienākums nav konkretizējams tiktāl, ka tas nodrošinātu ikvienam bērnam ar invaliditāti un personai, kuras ģimenē aug bērns ar invaliditāti, tiesības saņemt paredzēto valsts atbalstu sev vēlamā formā.

Līdz ar to apstrīdētā norma attiecībā uz tiesnesi, kura ģimenē aug bērns ar invaliditāti, atbilst Satversmes 110. pantam.

15. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, proti, ka visiem vecākiem, kuri audzina bērnu ar invaliditāti, jābūt vienlīdzīgām tiesībām sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam un saņemt par to valsts noteikto samaksu.

Satversmes 91. pants noteic: „Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.” Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība kā likuma aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu*). Tomēr tas nenozīmē nivelēšanu, bet prasa vienādi izturēties pret tām personām, kuras atrodas patiešām vienādos un salīdzināmos apstākļos. Proti, vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu*).

Satversmes 91. panta otrais teikums, kas noteic, ka cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas, papildina šā paša panta pirmo teikumu (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu*). Diskriminācijas aizliegums ir vienlīdzības principā ietverts palīgelements, kas noteiktās situācijās šo principu precizē un

palīdz to piemērot konkrētās situācijās (*sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 74. lpp.*). Satversmes 91. panta otrajā teikumā ietvertā diskriminācijas aizlieguma mērķis ir izskaust nevienlīdzīgu attieksmi, ja tā balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 6. punktu*). Aizliegto kritēriju katalogs atspoguļo sabiedrības izšķiršanos par to, kādas atšķirības starp tās locekļiem nav pieļaujamas kā atšķirīgas attieksmes pamats. Ja atšķirīgā attieksme balstīta uz kādu no kritērijiem, kas ietverti aizliegto kritēriju katalogā, tās attaisnojums vai nu vispār nav iespējams, vai arī ir iespējams tikai izņēmuma gadījumā (*sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 104. lpp.*). Atšķirībā no Satversmes 91. panta pirmā teikuma šā panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma princips būtība ir šāda: novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, tiktu ierobežotas personas pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.3. punktu*).

Šāda, uz kādu no aizliegtajiem kritērijiem balstīta atšķirīga attieksme rada t.s. tiešo diskrimināciju. Atsevišķos gadījumos atšķirīga attieksme var balstīties uz neitrālu kritēriju, bet faktiski skart kādu noteiktu cilvēku grupu, uz kuru šis neitrālais kritērijs tipiskā veidā attiecas, radot t.s. netiešo diskrimināciju (*sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri, 105. lpp.*). Arī Eiropas Savienības Tiesa atzīst, ka diskriminācija var izpausties netieši. Netiešā diskriminācija ir konstatējama tad, kad acīm redzami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse nostāda neizdevīgākā stāvoklī pēc kādas pazīmes identificējamu indivīdu grupu, ja vien šis noteikums, kritērijs vai prakse nav attaisnojami ar objektīviem faktoriem, kas neizriet no aizliegtajiem kritērijiem (*sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2006. gada 3. oktobra sprieduma lietā C-17/05 30. un 31. punktu*).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam, izdodot tiesību aktus, ir jāņem vērā Satversmes 91. pantā ietvertais vienlīdzības princips (*sk.,*

piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu). Attiecīgi likumdevējam ir pienākums izstrādāt tādas normas, kas paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos, ja vien nav kādu saprātīgu un objektīvu iemeslu to nedarīt. Līdz ar to arī neitrālam tiesiskajam regulējumam ir jāatbilst šādai vienlīdzības principa izpratnei.

Tādējādi Satversmes 91. panta pirmais teikums attiecas arī uz neitrālu tiesisko regulējumu vai kritēriju, kas rada atšķirīgu attieksmi pret indivīdu grupu, kura identificējama pēc kādas pazīmes.

16. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. pantā ietvertajam vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 2. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-46-01 7. punktu).*

17. Satversmes tiesa norādījusi, ka divas situācijas nekad nav pilnīgi identiskas. Salīdzināšanai jāizvēlas tāda situācija, kurai ir viena vai vairākas kopīgas pazīmes ar pārbaudāmo situāciju (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2006-13-0103 7. punktu).* Vērtējot, vai vienlīdzīgas attieksmes princips tiek ievērots, noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga un būtiska tām piemītoša pazīme. Lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi.

17.1. Visupirms ir jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērns ar invaliditāti un kuriem pašiem nepieciešams sniegt savam bērnam asistenta pakalpojumu. Kopējā raksturojošā pazīme ir tā, ka šie vecāki audzina bērnu ar invaliditāti. Neatkarīgi no ģimenes locekļu skaita, ģimenes ienākumiem vai jomas, kurā šie vecāki nodarbināti, viņiem ir pienākums rūpēties par savu bērnu ar invaliditāti, nodrošinot viņam pastāvīgu aprūpi un uzraudzību.

Visiem bērniem ar invaliditāti ir tiesības uz valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu. Noteikumu Nr. 942 3. punkts noteic prasības asistenta pakalpojuma sniedzējiem. Par asistentu var būt jebkura fiziskā persona, kam ir darba vai personiskā pieredze saskarsmē ar personām, kurām ir invaliditāte. Nekādus citus ierobežojumus asistentam Noteikumi Nr. 942 neparedz. Tādējādi arī vecākiem ir iespējams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti. Tomēr tiem bērnu ar invaliditāti vecākiem, kuri ir tiesneši, tas nav atļauts. Tātad atšķirīgais elements, kas raksturo šo vecāku grupu, ir nodarbinātības joma, konkrēti – tiesneša statuss. Proti, tiesnešiem nav ļauts sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

Saeima pievienojas Pieteikuma iesniedzējas uzskatam par lietā salīdzināmajām personu grupām. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Saeima ir papildinājusi savu viedokli, norādot, ka pieaicinātajām personām neesot vienotas izpratnes par to, kuras personas izskatāmajā lietā atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Tiesībsargs, Tieslietu ministrija un I. Bite uzskata, ka salīdzināmos apstākļos atrodas visi vecāki, kuriem ir bērni ar invaliditāti. Birojs uzsvēris, ka attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un citiem vecākiem, kuri audzina bērnu ar invaliditāti, ir konstatējami vienādi faktiskie apstākļi, bet atšķirīgi tiesiskie apstākļi, kas izriet no Pieteikuma iesniedzējas kā tiesneses statusa un sakarā ar to noteiktajiem ierobežojumiem (*sk. lietas materiālu 75. lpp.*). K. Dupate uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēja atrodas būtiski atšķirīgā situācijā arī salīdzinājumā ar citiem tiesnešiem, kuru ģimenēs nav bērnu ar invaliditāti, jo viņai ir nepieciešams uzņemties sava bērna ar invaliditāti asistenta pienākumus.

Visi lietas dalībnieki atzīst, ka bērnam ar invaliditāti ir tiesības izmantot asistenta pakalpojumu arī tādā gadījumā, ja to sniedz viens no viņa vecākiem. No lietas materiāliem izriet, ka konkrētajā gadījumā Pieteikuma iesniedzējai nepieciešams pašai sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti viņa veselības stāvokļa dēļ (*sk. lietas materiālu 6. un 9. lpp.*). Tie vecāki, kuriem ir bērns ar invaliditāti, bet kuri neieņem tiesneša amatu, nepieciešamības gadījumā var sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam. Taču apstrīdētā norma tajā tiesnešiem noteiktā amatu savienošanas aizlieguma dēļ Pieteikuma iesniedzējai šādu pakalpojumu neļauj sniegt. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir salīdzināmā situācijā ar visiem vecākiem, kuriem nepieciešams pašiem sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

Tādējādi visi vecāki, kuriem nepieciešams pašiem sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

17.2. Izskatāmajā lietā nozīme ir apstrīdētās normas raksturam. Saskaņā ar Interesu konflikta novēršanas likuma 6. panta pirmo daļu jebkurai valsts amatpersonai ir atļauts savienot valsts amatpersonas amatu ar citu amatu, uzņēmuma līguma vai pilnvarojuma izpildi, ja šajā likumā vai citā normatīvajā aktā nav paredzēti amatu savienošanas ierobežojumi. Speciālie amatu savienošanas ierobežojumi, kas attiecas uz tiesnešiem, ir noteikti apstrīdētajā normā. Proti, tajā norādīti konkrēti nodarbošanās veidi, ar kuriem savienot tiesneša amatu ir atļauts. Birojs atzinis, ka asistenta pienākumu veikšana ir uzskatāma par amatu Interesu konflikta novēršanas likuma izpratnē. Tā kā tiesnesim apstrīdētā norma neļauj veikt sava bērna ar invaliditāti asistenta pienākumus, tad spēkā esošā regulējuma ietvaros tie bērnu ar invaliditāti vecāki, kuri ir tiesneši, nedrīkst noslēgt uzņēmuma līgumu par asistenta pakalpojuma sniegšanu savam bērnam (*sk. lietas materiālu 7. lpp.*). Atbilstoši Biroja viedoklim apstrīdētā norma pēc sava rakstura ir ierobežojoša un šīs normas mērķis ir nodrošināt tajā norādīto valsts amatpersonu darbību jeb valsts funkciju īstenošanu sabiedrības interesēs.

Interesešu konflikta novēršanas likuma mērķis ir nodrošināt visu valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību, kā arī veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā un sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai (*sk. Interesešu konflikta novēršanas likuma 2. pantu*). Satversmes tiesa uzskata par pamatotu Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) judikatūrā nostiprināto atziņu, ka valsts amatpersonas statusu raksturo īpašas uzticamības un lojalitātes attiecības ar valsti (*sk., piemēram, ECT 2014. gada 18. novembra lēmuma lietā Spūlis un Vaškevičs pret Latviju, pieteikumi Nr. 2631/10 un 12253/10, 41. punktu*). Nosacījums par īpašu uzticamību un lojalitāti pret valsti ir pamatā ar amatpersonas statusu saistītajiem ierobežojumiem, kas paši par sevi nav uzskatāmi par nesamērīgiem no vienlīdzības principa viedokļa.

Lai nodrošinātu Interesešu konflikta novēršanas likuma mērķu sasniegšanu, apstrīdētajā normā norādītas tās valsts amatpersonas, kurām ir atļauts savu amatu savienot tikai ar tādu citu amatu un tāda uzņēmuma līguma vai pilnvarojuma izpildi, kas paredzēts šai pašā normā. Apstrīdētā norma vienādi attiecas uz visām tajā minētajām amatpersonām, tostarp tiesnešiem, bez jebkādu atšķirību atzišanas. Tādējādi apstrīdētā norma pati par sevi ir neitrāla pret visiem tiesnešiem. Tomēr tā nostāda tiesnesi atšķirīgā situācijā tad, ja viņam nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

Tādējādi apstrīdētā norma, lai gan ir neitrāla, tomēr rada atšķirīgu attieksmi pret tiesnesi, kuram liedz sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti.

17.3. Lai noteiktu, vai atšķirīgajai attieksmei, ko izraisa apstrīdētā norma, ir objektīvs un saprātīgs pamats, jāpārbauda, vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis.

Satversmes tiesa atzinusi, ka pienākums norādīt un pamatot atšķirīgas attieksmes leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra*

sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu). Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir nodrošināt tiesu varas neatkarību, aizsargāt citu personu tiesības un likumīgās intereses un demokrātisko valsts iekārtu (*sk. lietas materiālu 37. lpp.*). Savukārt Pieteikuma iesniedzēja nesaskata atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi. Pieteikuma iesniedzējas viedoklim pievienojas vairākas lietā pieaicinātās personas.

Satversmes 83. pants noteic: „Tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.” Šajā konstitucionālajā normā noteiktā tiesnešu un tiesas neatkarība ir viens no demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatprincipiem (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 7. punktu*). Satversmes 83. pantā ietvertais tiesnešu neatkarības princips prasa, lai tiesu sistēma nodrošinātu gan tiesas neatkarību kopumā, gan arī tiesneša neatkarību katrā konkrētajā lietā. To uzsvērusi arī Saeima.

Starptautisko tiesību dokumentos noteiktā prasība pēc tiesnešu neatkarības ietilpst tiesību uz taisnīgu tiesu saturā. Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz taisnīgu, atklātu un savlaicīgu lietas izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā ar likumu noteiktā tiesā. Līdzīgi formulēts arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 14. pants. Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome ir uzsvērusi, ka tiesas neatkarībai jābūt garantētai gan attiecībā uz abām konkrēta strīda pusēm, gan sabiedrību kopumā (*Opinion No 1 (2001) of the Consultative Council of European Judges on Standards Concerning the Independence of the Judiciary and the Irremovability of Judges, Strasbourg, 23 November 2001, para 11*). Lai gan šis dokuments valstīm nav juridiski saistošs, tomēr tas sniedz autoritatīvu viedokli par tiesnešu neatkarības principa saturu. Tādējādi tiesnešu neatkarība garantē tiesiskuma nosargāšanu sabiedrības un valsts interesēs (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 7.2. punktu*).

Lai nodrošinātu taisnīgu tiesu un tiesneša neatkarību katrā tiesas procesā, ir izstrādāts atbilstošs normatīvais regulējums. Lai nodrošinātu

tiesneša neatkarību un objektivitāti katrā konkrētajā lietā, valsts paredzējusi tiesneša atstatīšanās un noraidīšanas procedūras, aizliegumu piedalīties atkārtotā lietas izskatīšanā un citas garantijas visos tiesas procesu regulējošajos likumos. Savukārt tiesu varas un tiesnešu neatkarību institucionālā līmenī nodrošina virkne normatīvo aktu, tai skaitā Satversme un Interesu konflikta novēršanas likums.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir daļa no normatīvā regulējuma, kas nodrošina tiesneša kā amatpersonas darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī nodrošina tiesu varas neatkarību demokrātiskā valstī.

Tādējādi apstrīdētās normas radītās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir aizsargāt citu personu tiesības un demokrātisko valsts iekārtu.

18. Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas radītā atšķirīgā attieksme atbilst samērīguma principam, jāpārbauda:

1) vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai likumdevēja darbība ir samērīga, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu un 2008. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-11-01 13. punktu*). Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

18.1. Izvērtējot, vai atšķirīgā attieksme ir samērīga, visupirms jāpārlicinās, vai apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Saeima ir norādījusi, ka apstrīdētā norma ir piemērota legītimā mērķa sasniegšanai. Tā nodrošinot to, ka tiesnesis nebūs darba vai citādās finansiālās atkarības attiecībās ar citu valsts varas atzaru institūcijām (tai skaitā pašvaldībām), un to, ka arī privātpersonām nebūs iespējas ietekmēt tiesneša neatkarību caur šāda veida attiecībām. Saeima arī uzsvērusi, ka tiesnesim ir atļauts veikt tikai tādu saimniecisko darbību, kas saistīta ar viņam piederošā īpašuma vai ekonomiska rakstura tiesību izlietošanu. Šādu izņēmumu noteikšana esot saistīta ar tiesnešiem Satversmes 105. pantā paredzētajām tiesībām, nevis ar vispārēju atļauju veikt jebkura veida saimniecisko darbību.

Lai arī apstrīdētā norma liedzot Pieteikuma iesniedzējai pašai sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, tomēr tā neliedzot viņai pavadīt savu bērnu ikdienas gaitās, citastarp vienlaikus ar asistentu, kura pakalpojumus apmaksā valsts. Asistenta pakalpojumu varot sniegt citi ģimenes locekļi. Aizliegums attiecoties tikai uz Pieteikuma iesniedzēju.

Attiecībā uz izskatāmās lietas apstākļiem Saeima atzinusi, ka šobrīd praksē izveidojusies situācija, ka māte, kurai ir bērns ar invaliditāti, vienlaikus ir gan viņam nepieciešamā asistenta pakalpojuma pieprasītāja, gan sniedzēja, esot tiesībspolitiski kļūdaina. Pēc Saeimas ieskata, asistenta pakalpojuma kā viena no valsts sociālās palīdzības veidiem saņemšana būtu nošķirama no tā sniegšanas, jo šā pakalpojuma sniedzējai vajadzētu būt atbilstoši apmācītai personai. Asistenta pakalpojuma mērķis esot sniegt praktisku atbalstu bērnam ar invaliditāti un līdz ar to arī viņa ģimenei, pēc iespējas atvieglot tās ikdienu. Apstrīdētajā normā noteiktais amatu savienošanas ierobežojums neietekmētu Pieteikuma iesniedzējas ģimeni un atvieglotu tās ikdienu atbilstoši asistenta pakalpojuma mērķim un jēgai, ja ģimenei tiktu nodrošināta iespēja saņemt pietiekami kvalificēta asistenta pakalpojumu.

Savukārt Pieteikuma iesniedzēja nesaskata, kā asistenta pakalpojuma sniegšana savam bērnam ar invaliditāti varētu ietekmēt viņas kā tiesneses neatkarību un ar ko šā pakalpojuma sniegšana atšķiras no apstrīdētajā normā ietvertajiem nodarbošanās veidiem. Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka viņas situācijā primārais faktors ir nevis finansiāls ieguvums, bet gan nepieciešamība

nodrošināt sociāla rakstura pakalpojumu savam bērnam. Pieteikuma iesniedzēja uzsver, ka valsts nenodrošinot atbilstoši kvalificētu asistentu pieejamību un līdz ar to viņai pašai nepieciešams sniegt attiecīgo pakalpojumu.

Satversmes tiesa norāda, ka izskatāmajā lietā vienlīdzības principa ievērošana vērtējama, ņemot vērā konkrēto Pieteikuma iesniedzējas situāciju. Saeimas argumenti par to, ka apstrīdētās normas ierobežojošo ietekmi mazinot tas, ka asistenta pakalpojuma sniegšana nav aizliegta citiem ģimenes locekļiem un ka mātei nav liegts pavadīt savu bērnu kopā ar citu personu, kas sniedz valsts apmaksātu asistenta pakalpojumu, nav uzskatāmi par risinājumu Pieteikuma iesniedzējas situācijā. No lietas materiāliem izriet, ka konkrētajos apstākļos asistenta pakalpojumu bērnam ar invaliditāti var sniegt tikai māte, proti, Pieteikuma iesniedzēja.

Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdētajā normā tiesnešiem noteiktais amatu savienošanas aizliegums nav absolūts. Tiesneša amatu ir atļauts savienot ar apstrīdētajā normā norādītajiem amatiem, piemēram, pedagoga, zinātnieka, profesionāla sportista un radošo darbu. To ir atļauts savienot arī ar saimniecisko darbību, ja šīs darbības ietvaros tiek gūti ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas, mežizstrādes, zvejniecības, lauku tūrisma vai prakses ārsta profesionālās darbības, kā arī saimniecisko darbību, kura tiek veikta, pārvaldot amatpersonai piederošo nekustamo īpašumu, kā arī tāda pilnvarojuma izpildi, uz kura pamata amatpersona rīkojas sava radnieka vārdā, ja tas nerada interešu konfliktu (*sk. Interešu konflikta novēršanas likuma 7. panta desmito, 10.¹ un vienpadsmito daļu*).

Kā izriet no apstrīdētās normas un Interešu konflikta novēršanas likuma kopumā, likumdevējs, nosakot ar tiesneša amatu savienojamos amatus un nodarbošanās veidus, par būtiskiem atzinis tiesneša kā indivīda autonomijas nosacījumus, kas izriet no viņa radniecības saitēm (radnieka pilnvarojumu izpilde), viņam piederošo īpašumu pārvaldīšanas (piemēram, mežizstrāde, lauku tūrisms) un individuālās profesionālās darbības (piemēram, ārsta prakse, pedagoģiskā darbība). Tādējādi likumdevējs atzinis, ka šie nosacījumi nerada tiesnesim interešu konflikta risku neatkarīgi no viņa gūtās atlīdzības vai cita

veida finansiālā ieguvuma apjoma. Saeima lietas izskatīšanas ietvaros nav sniegusi argumentus tam, kāpēc tieši asistenta pakalpojuma sniegšana savam bērnam ar invaliditāti pretstatā visiem citiem apstrīdētajā normā atļautajiem nodarbošanās veidiem nostādītu tiesnesi interešu konflikta situācijā. Tāpat nav sniegts pamatojums tam, kāpēc tiesneša amata savienošana ar asistenta pakalpojuma sniegšanu savam bērnam ar invaliditāti tiesneša neatkarību pakļautu lielākam riskam nekā tiesneša amata savienošana ar apstrīdētajā normā atļautajiem nodarbošanās veidiem.

Nevar piekrist arī Saeimas argumentam par to, ka apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējas situācijā novēršot citu valsts varas atzaru iespējamo ietekmi uz viņu. Jāņem vērā, ka jebkurā no Interešu konflikta novēršanas likumā atļautajiem nodarbošanās veidu un amatu savienošanas gadījumiem tiesnesis var nonākt tiešā vai netiešā kontaktā ar citiem valsts varas atzariem. Piemēram, tiesnesim, apsaimniekojot savu nekustamo īpašumu, var rasties nepieciešamība sazināties ar pašvaldības iestādēm. Izskatāmās lietas apstākļos nekas neliecina par to, ka tiesnesim tādā gadījumā, ja viņš savam bērnam ar invaliditāti sniegtu asistenta pakalpojumu, nepieciešamība sazināties ar attiecīgo valsts vai pašvaldības institūciju amatpersonām būtu lielāka nekā jebkurā citā no apstrīdētajā normā atļautajiem amatu un nodarbošanās veidu savienošanas gadījumiem. Valsts atbalsts asistenta pakalpojuma saņemšanai ir noteikts Invaliditātes likumā. Līgums par asistenta pakalpojuma sniegšanu tiek slēgts ar attiecīgo pašvaldību Noteikumos Nr.942 paredzētajā kārtībā. Pašvaldības, administrējot asistenta pakalpojuma sniegšanu, veic noteiktas funkcijas, kas uzskatāmas par neitrālu rīcību attiecībā uz personu, kura sniedz asistenta pakalpojumu.

Saeima uzskata, ka, nosakot tiesnešu atalgojumu, ir ņēmusi vērā un daļēji kompensējusi tiesnešiem noteiktos amatu savienošanas ierobežojumus. Vairākas lietā pieaicinātās personas uzskata, ka atlīdzība par asistenta pakalpojuma sniegšanu ir simboliska un nesedz attiecīgo pakalpojumu faktiskās izmaksas. Noteiktā atlīdzība ietekmējot arī kvalificētu asistentu pieejamību.

Aplūkojot dažādu valstu regulējumu tiktāl, ciktāl tiek ierobežota tiesneša amata savienošana ar citiem nodarbošanās veidiem, Satversmes tiesa secina, ka tiesneša amatu ir atļauts savienot ar citu, no tiesneša kā indivīda autonomijas izrietošu nodarbošanos. Daļā valstu ierobežojumi ir noteikti vispārīgu principu veidā. Piemēram, Austrijā tiesnešiem ir aizliegts veikt citu darbu, kas nebūtu savietojams ar tiesneša statusu, traucētu viņiem efektīvi pildīt tiesneša pienākumus, jo prasītu vai aizņemtu pārāk daudz laika, radītu bažas par tiesnešu objektivitāti vai citādā veidā būtiski apdraudētu tiesnešu dienesta intereses. Līdzīgi vispārīga rakstura nosacījumi attiecībā uz tiesneša amata savienošanu ar citu nodarbošanos ir spēkā, piemēram, Norvēģijā un Zviedrijā.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka salīdzinošo tiesību analīzē vienmēr jāņem vērā valsts atšķirīgais tiesiskais, sociālais, politiskais, vēsturiskais un sistēmiskais konteksts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 24.1. punktu un 2009. gada 3. jūnija sprieduma lietā Nr. 2008-43-0106 10.6. punktu*).

Tādējādi valstu tiesiskais regulējums šajā jomā ir nesaraucjami saistīts ar konkrētās valsts tiesu varas regulējumu, kas nodrošina tiesneša neatkarību un ievēro tiesneša kā indivīda autonomiju.

18.2. Izskatāmajā lietā tieši tas apstāklis, ka apstrīdētā norma pēc sava rakstura ir neitrāla jeb ka tā neparedz atšķirīgu regulējumu attiecībā uz atšķirīgās situācijās esošām personām, izraisa Pieteikuma iesniedzējas vienlīdzīgo tiesību ierobežojumu. Atsevišķos gadījumos nepietiekama dažādās faktiskajās situācijās esošu personu grupu diferencēšana var izraisīt vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu (*sk. ECT Lielās palātas 2006. gada 12. aprīļa sprieduma lietā „Stec and Others v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 65731/01 un 65900/01, 51. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka likumdevējs ir tiesīgs veidot tādu normatīvo aktu sistēmu, kas pret noteiktu grupu paredz īpašu attieksmi, ja vien tā ir pamatojama vienlīdzības principa ietvaros. Viens no veidiem, kā nodrošināt atšķirīgu attieksmi pret grupu, kura kādas būtiskas pazīmes dēļ atrodas atšķirīgos apstākļos nekā pārējās grupas, ir attiecīgi diferencētu kategoriju

noteikšana normatīvajos aktos (*sk., piemēram, ECT 2000. gada 6. aprīļa sprieduma lietā „Thlimmenos v. Greece”, pieteikums Nr. 34369/97, 48. punktu*). Arī tiesību zinātnieks E. Levits norāda, ka noteiktos gadījumos Satversmes 91. pants var būt par pamatu diferencētāka noregulējuma izstrādei, ja līdzšinējais noregulējums ir nepietiekami diferencēts (*sk.: Levits E. Partesiskās vienlīdzības principu. Par līdztiesību likuma un tiesas priekšā un diskriminācijas aizliegumu. Par Satversmes 91. pantu. „Latvijas Vēstnesis”, 2003. gada 8. maijs, Nr. 68, 19. lpp.*).

Satversmes tiesa atzīst, ka likumā nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr norāda, ka likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai norma atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam. ECT judikatūrā atzīts, ka valstij ir ievērojama rīcības brīvība, nosakot, cik lielā mērā atsevišķas atšķirīgas pazīmes salīdzināmās situācijās var būt par pamatu atšķirīgas attieksmes noteikšanai (*sk. ECT Lielās palātas 2006. gada 12. aprīļa sprieduma lietā „Stec and Others v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 65731/01 un 65900/01, 51. punktu*). Valstij ir rīcības brīvība izvērtēt, vai un līdz kādai robežai atšķirīgā attieksme ir pieļaujama un pamatojama, bet šo robežu nosaka katras konkrētās lietas būtība un cēlonis. Ņemot vērā konkrētu personu vajadzības, var būt nepieciešama plašāku grupu noteikšana, lai aptvertu atšķirīgos faktiskos apstākļus (*sk., piemēram, ECT Lielās palātas 2010. gada 16. marta sprieduma lietā „Carson and Others v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 42184/05, 61. un 62. punktu*).

18.3. No Satversmes 1. pantā nostiprinātā demokrātiskas republikas jēdziena izriet valsts varas pienākums savā darbībā ievērot tiesiskas valsts pamatprincipus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 19. jūnija sprieduma lietā Nr. 2010-02-01 4. punktu*). Visupirms tas nozīmē, ka likumdevējam ir pienākums periodiski apsvērt, vai tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas kādā veidā nebūtu pilnveidojams (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija*

sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 26. punktu un 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 18.3. punktu). Satversmes tiesa norāda, ka Saeimai ir pienākums izvērtēt, vai spēkā esošais amatpersonu interešu konflikta novēršanas regulējums atbilst vienlīdzības principam.

Satversmes tiesa atzīst, ka attiecībā uz tiesnesi, kuram nav ļauts sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, netiek sasniegts ar apstrīdēto normu radītā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis. Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktais regulējums nav pietiekami diferencēts un tādējādi Pieteikuma iesniedzējai, kuras ģimenē aug bērns ar invaliditāti, nav ļauts sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, ja tas ir nepieciešams.

Tādējādi attiecībā uz valsts amatpersonu – tiesnesi, kuram nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, apstrīdētā norma nav piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešo daļu attiecībā uz tiesnesi, kuram nepieciešams sniegt asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 110. pantam.

2. Atzīt likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 7. panta trešo daļu attiecībā uz tiesnesi, kuram nepieciešams sniegt

asistenta pakalpojumu savam bērnam ar invaliditāti, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš